

Подальшими напрямками розвитку питання використання дискусій у навчально-виховному процесі з біології вважаємо: змістове наповнення уроків з використанням дискусій для основної школи відповідно до нової програми з біології; ширше впровадження дискусій на уроках; пошук нових форм проведення дискусій; вдосконалення методики проведення навчальних дискусій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої школи: курс лекцій: модульне навчання: навчальний посібник / А.М. Алексюк. – К.: ІСДО, 1993. – 220 с.
2. Ванцев Ю.В. Принципы и формы организации школьных дискуссионных площадок / Ю.В. Ванцев // Шкільні технології: науково-практичний журнал. – К., 2009. – С. 143-152.
3. Матвієнко О.В. Метод конкретних педагогічних ситуацій: навчально-методичний посібник: Підручник для студ. пед. ф-тів вищ. навч. закладів / О.В. Матвієнко; За ред. В.І. Бондаря. – К.: Українські пропілеї, 2001. – 300 с.
4. Минеева С.А. Полемика-диспут-дискуссия / С.А. Минеева. – М.: Знание, 1990. – 64 с.
5. Новикова Г.В. Как подготовить и провести дискуссию [Электронный ресурс] / Г.В. Новикова // Вестник Московского университета. Сер. 20, Педагогическое образование. – 2010. – № 1. – С. 115-118.

Агапшук С.С.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДИСКУССИЙ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ БИОЛОГИИ

В статье определены место и роль дискуссий в процессе обучения биологии как отдельной педагогической категории. На основе анализа результатов анкетирования исследована реальная ситуация использования дискуссий на уроках биологии в общеобразовательных учебных заведениях. Предложены методические рекомендации для учителей по проведению дискуссий по биологии.

Ключевые слова: дискуссии, учебно-познавательная деятельность учащихся, самостоятельность, коммуникативные навыки.

Ahапshuk S.S.

APPLYING DISCUSSIONS IN THE PROCESS OF TEACHING BIOLOGY

The article outlines the role and place of discussion in the teaching of biology as a separate educational categories. Based on the analysis of the survey explored the real state of discussions on the lessons of biology in secondary schools. Proposed guidelines for teachers to hold discussions with biology.

Key words: debate, educational and cognitive activities of students, independence, communication skills.

УДК 372. 8: 811. 161. 1' 373

Бариш Т.В.

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК УЧНІВ СТАРШОЇ ЛАНКИ СЕРЕДНЬОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Статтю присвячено доцільності та формам використання елементів концептуального аналізу в процесі формування лексичних умінь та навичок старшокласників.

Ключові слова: концептуальний аналіз, рівень мовленнєвої підготовки, формування лексичних умінь та навичок, соціокультурна змістова лінія.

Зацікавити сучасного старшокласника на уроках російської мови – завдання непросте. Рівень мовної підготовки учня 10-11 класів передбачає сформованість основних

орфографічних, пунктуаційних, лексичних та інших умінь і навичок, а їх удосконалення і корекція традиційними методами не є успішною. Матеріали деяких підручників не співвідносяться з фактичним рівнем підготовки учнів середньої загальноосвітньої школи (за результатами спостережень в ЗОШ №91, №92, №51, №24 м. Запоріжжя). За даними згаданих спостережень, словниковий запас, лексичні вміння і навички старшокласників недостатньо розвинені, учні висловлюються номінативно, вони часто не розуміють значення метафор, не розуміють іронії, сарказму, не говорячи вже про те, щоб використовувати ці тропи у власній мові. Більшості учнів важко пояснити значення нескладних слів (наприклад, капель, опешить, изба); мова О. Грибоєдова, М. Некрасова, М. Салтикова-Щедріна для них складна навіть для простого прочитання. Старшокласники не навчені мислити, багатьом важко писати твори. Умовами стрімкого технічного прогресу, неоднозначністю суспільно-політичної і соціальної ситуації, розширенням можливостей міжкультурної комунікації продиктована необхідність у підвищенні вимог до рівня підготовки учнів у всіх галузях знань. Зокрема, в мовній освіті це виявляється в розробці і впровадженні соціокультурної змістовної лінії. І вчитель-словесник стикається з протиріччям – низький рівень підготовки і зацікавленості у навчанні старшокласників і нові вимоги загальнодержавних програм, які не отримали достатньої розробки в методиці викладання російської мови.

Г. Михайловська у своїй статті, присвяченій розгляду основних напрямків формування культурознавчої компетенції учнів, відзначає, що “..на сьогоднішній день украй потрібні спеціальні дослідження, які допомогли б словесникові рекомендаціями з таких питань, як виявлення ментальності за допомогою специфічних прийомів і методів культурології (концептуальний аналіз, дискурсивний аналіз і ін.)” [6, с. 68].

Поняття концепту і концептуального аналізу в лінгвістиці неоднозначне, немає ні загального визначення наукового поняття “концепт”, ні розробленої методики концептуального аналізу. Складність і небезпека при використанні вищеназваних понять у сфері шкільного навчання – суттєва. Проте передбачувані результати розробки і використання методики формування лексичних умінь і навичок старшокласників з елементами концептуального аналізу виправдовують подібний експеримент.

У своєму дослідженні ми спираємося на розуміння концепту О. Кубрякової, В. Маслової, З. Попової, Ю. Степанова, І. Стерніна; виділення основ концептуального аналізу Є. Аркачова, В. Карасика, О. Ласан; дослідження в галузі вживання поняття концепту і концептуального аналізу у вузах, у процесі підготовки філологів і педагогів (О. Архіпова, О. Кучерява, О. Мазепова); досвід роботи з використанням концептів у школі (О. Кузьміна, Н. Мішатіна, Т. Яковлева).

Мета статті – визначити основні завдання і способи використання елементів концептуального аналізу в процесі формування лексичних умінь і навичок старшокласників при вивченні програмних тем з російської мови.

За схему концептуального аналізу ми взяли уявлення про опис концепту як комплексу “дослідницьких процедур тлумачення значень його імені і найближчих позначень” [1, с. 92] В. Карасика, як найбільш прийнятне для використання в умовах шкільного навчання: 1) ідентифікація; 2) аналіз контексту; 3) етимологічний аналіз; 4) пареміологічний аналіз; 5) анкетування, інтерв’ювання. За нашими спостереженнями, основні пункти концептуального аналізу, за В. Карасиком, співвідносяться з пунктами Державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів із соціокультурної лінії.

Звернення до концептуального аналізу в процесі реалізації соціокультурної змістової лінії навчання російській мові передбачає досягнення зазначених вимог і, в результаті, формування лексичних умінь і навичок.

Це дозволяє передбачити, що при достатньому оснащенні вчителя-словесника методичними розробками стосовно процесу навчання елементам концептуального аналізу, вищеназваний вид роботи є досить перспективним у плані розвитку і вдосконалення лексичних умінь і навичок в контексті соціокультурної змістової лінії, згідно з основними вимогами до рівня загальноосвітньої підготовки учнів.

Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів	Основні етапи концептуального аналізу (за В. Карасиком)
знати і вміти записувати назву держави і його столиці; знати державні символи України; розуміти і пояснювати значення слів-назв суб'єктів життя, народних звичаїв, використовувати тематичні групи слів культурознавчого змісту в мові	ідентифікація етимологічний аналіз
знати казки, пісні, прислів'я, приказки, загадки, лічилки; уміти доречно використовувати їх в усному й писемному мовленні	аналіз контексту пареміологічний аналіз
знати форми національного мовного етикету і використовувати їх у процесі спілкування, дотримуватися правил етикету під час спілкування з представниками різних вікових груп і статусів	ідентифікація етимологічний аналіз
уміти встановлювати елементарні комунікативні контакти під час виконання тих або інших соціальних ролей в різних життєвих ситуаціях	анкетування, інтерв'ювання

Використання елементів концептуального аналізу в контексті курсу за вибором або факультативного і на уроках російської мови, із залученням матеріалу російської літератури, що паралельно вивчається учнями, має мету:

- навчити старшокласників визначати лексичне значення концептів;
- проводити аналіз контексту; 10 клас;
- проводити фразеологічний і пареміологічний аналіз;
- використовувати отримані знання у власному мовленні (усному й писемному) 11 клас.

Очікувані результати:

- сформовані лексичні уміння і навички в контексті соціокультурної лінії навчання;
- розширення кругозору учнів і формування теоретичного мислення, навичок переробки інформації, критичного мислення, творчого мислення [4].

Не менш принциповим є питання про критерії відбору концептів для включення в процес шкільного навчання російській мові. Ми у своєму виборі спиралися на концепти Ю. Степанова і В. Колесо́ва (останні названо категоріями мови, категоріями ментальності) з урахуванням тематики дидактичного матеріалу, пропонованого програмою.

Так, у контекст навчальних текстів з теми “Людина: шкідливі звички, історичні приклади самовиховання” включений концепт “уважение”. Програмна тема “Офіційно-діловий стиль”, тема курсу за вибором або факультативного “Звернення в офіційно-діловому стилі” (10 клас).

Завдання 1 (ідентифікація, аналіз контексту). Проаналізуйте слово “уважение” в контексті. Дайте узагальнене визначення, підберіть синоніми до різних відтінків значення слова “уважение”.

1. *Любовь и уважение к своим родителям и детям, гордость, которая всегда воспитывалась в кавказских девочках. (С. Ткачева, Тамара Гвердцители: “Не умею учиться на чужих ошибках” (2003)).* 2. *Неизвестное второе: кто у нас родственники? И, в-третьих, где уважение к усопшему?! У нас здесь все такие, какими их смерть застала, а они про неё не знали, не прихорашивались, так и где уважение — вот на что мы не слышим от тебя ответа. (Олег Павлов, Карагандинские девятины, или Повесть последних дней).* 3. *Время от времени тётка Людмила звала свекровь переехать к старшему сыну, бабушка благодарила, выказывала невестке уважение, однако от настойчивого приглашения уклонялась и предпочитала издалёка наблюдать за насмешливым семейным счастьем своего первенца. (Алексей Варламов, Купавна).* 4. *Только в эти дни накануне работы испытывает он что-то похожее на уважение к себе — на уважение, смешанное с удивлением; его, этот поднимающийся порог от более свободного и уверенного дыхания, который можно назвать*

уважением, не в состоянии испортить ни ирония, ни насмешки, полезные для здоровья, ни раз и навсегда выставленная своей личности нелестная оценка. (В. Распутин, Новая профессия). 5. Культура нужна нам и уважение человека к человеку, хотя бы научиться иногда говорить “спасибо”.

б. ...уваженъе.

В их выразительных чертах;

Но уважение — не страх;

Не власть его основа — мнение! (М. Лермонтов) [3].

Завдання 2 (ідентифікація, етимологічний аналіз). Визначте стиль висловів. Виділіть випадки неправильного вживання слова “уважение” в запропонованих комунікативних ситуаціях. Складіть список дієслів, з якими поєднується іменник “уважение”.

Зразок. Испытывать уважения. Проявлять уважение.

1. Хотя он у меня вызывает уважение / симпатию. 2. Ну, уважаемые люди / он заслужил уважение в одном направлении. 3. Так я понял / что за последнее время / вы говорите / уважение упало / 4. У меня уважение / у меня зависти нет. 5. Поэтому у нас какое-то было уважение / что ли / что впереди что-то хорошее есть. 6. А если о симпатиях / не принимая в расчет уважение / Мику Рурк мне нравится. 7. Это / наверное / первый президент / за которого / в общем-то / не стыдно / который внушает уважение. (Беседы с социологом на общественно-политические темы). 8. Я бы очень хотел вернуть... твоё уважение. (Р. Викторов и др., Переходный возраст, к/ф (1968)) [3].

Завдання 3 (ідентифікація, етимологічний аналіз). Прочитайте тексти. Які іменники українською мовою виражають російське поняття “уважение”? До кожного іменника підберіть синоніми російською мовою.

1. Так уже воно йому впало в око. Истопнику, бач,— честь і пошана, кожен шанку знімає, а той, як мимо пройде — такий гордий, що й не поздоровкається. Та й справді: куди ж без вогню? (Т. Толстая, Кись).

2. Возможно, я трохи підмальовую власною уявою цей портрет, бо й досі трішки закоханий у дружину або хоч у пам'ять про ту дівчину, з якою колись стояв на мосту над річечкою Криничанкою, але так про неї кажуть усі мої знайомі. При тому Люба певна у собі, уміє якось так триматися, що викликає у всіх повагу. (Ю. Мушкетик, Обвал).

3. Стане на містку, спокійний, як завжди, підтягнутий, і бачиш одразу: цей на місці, з таким хоч і в рейс кругосвітній. І на людях, і без капітана виявляє шану своєму корабельному майстрові. Коли одружувався, Ягнич весільним батьком сидів у нього за столом. (Олесь Гончар, Берег любові).

4. А балакати почнеш годів через десять, як воно вже там було не було. І буде тобі й шана, й повага... А певно, горе, що тут казати. (О. Довженко, Повість полум'яних літ).

5. Нащо ти дав мені матір, щоб тільки вона приносила до мого серця нові муки та пекучі сльози? Нащо ти дав мені серце і заключив у його любов й шанобу до рідних йому? Живе ж на світі скотина, звірина усяка – і не скаржиться на своє нещастя!.. (П. Мирний, Лимерівна) [3].

Завдання 4 (пареміологічний аналіз). Прочитайте прислів'я та приказки. Випишіть ті, які збігаються (або ідентичні), на Вашу думку, із поняттям “уважение”.

1. На чужой роток не накинеш платок. 2. Каждой вещи своё место. 3. Проглотить-то хочется, да прожевать лень. 4. С людьми говори вежливо. 5. Гладка шерстка, да коготок остер. 6. В глаза ласкает, а за глаза лает. 7. Когда не зовут – в гости не идут. 8. Не всякую думу на людях думать.

Завдання 5 (етимологічний аналіз, аналіз контексту). Прочитайте пропозиції. Якими лексичними одиницями (словами, частинами мови) може виражатися поняття “уважение” в російській культурі?

1. – Комиссарова Евгения, Ваше сочинение лучшее из класса. Могу ли я прочесть его?

2. – Владимир Чичивитов, Вы уже выросли из того возраста, чтобы играть на уроке.

Займитесь делом.

Отже, використання елементів концептуального аналізу в школі – це процес, що вимагає ретельної підготовки вчителя, який повинен допомогти учневі розібратися у всіх смислах, пропорованих концептуальним аналізом. Це якісно новий підхід до викладання російської мови, він може представити урок з іншого, не відомого раніше учням боку, і зацікавити сучасного старшокласника. Концепти самі по собі – це згустки ментальності (Ю. Степанов), тобто згустки чогось близького кожному з нас; концептуальний аналіз, спрощений, побудований учителем за методичними посібниками, здатний включити учнів у дослідницьку діяльність, яка передбачає формування лексичних умінь і навичок. Вищеназвані питання потребують більш детального розгляду у подальших наукових дослідженнях.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с.
2. Михайловская Г.А. О путях формирования культуроведческой компетенции учащихся// Педагогичний альманах. – 2007. – Випуск 2. – С. 67-71.
3. Национальный корпус русского языка [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ruscorpora.ru/>
4. Фисенко Т.И. Как реализовать принцип метапредметности в процессе обучения [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://knowledge.allbest.ru/pedagogics/>

Барыш Т.В.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЙ АНАЛИЗ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ ЛЕКСИЧЕСКИХ УМЕНИЙ И НАВЫКОВ УЧЕНИКОВ СТАРШЕГО ЗВЕНА СРЕДНЕЙ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Статья посвящена целесообразности использования элементов и форм концептуального анализа в процессе формирования лексических умений и навыков старшеклассников.

Ключевые слова: концептуальный анализ, уровень языковой подготовки, лексические умения и навыки, социокультурная содержательная линия.

Barish T.V.

CONCEPTUAL ANALYSIS IN THE PROCESS OF LEXICAL SKILLS STUDENTS OF SENIOR SECONDARY SCHOOL

This article discusses the use of elements and forms of conceptual analysis in the process of lexical skills high school students.

Key words: conceptual analysis, language skills, vocabulary skills, socio-cultural content line.

УДК 373.5.016:91

Кобернік С.Г.

САМОСТІЙНА РОБОТА УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСІВ ГЕОГРАФІЇ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

У статті з'ясовано місце і значення самостійної роботи учнів на уроках географії на сучасному етапі розвитку шкільної освіти. Запропоновано класифікацію завдань для самостійної роботи та обґрунтовано алгоритм і методичний апарат до проведення самостійних робіт з географії. Наведено приклади авторських розробок самостійних робіт з географії для 6-9 класів. Подано загальні методичні рекомендації для вчителів щодо організації додаткових самостійних робіт на уроках географії.

Ключові слова: самостійна робота учнів, види завдань для самостійної роботи з географії, методичні рекомендації, основна школа.